Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 24 lutego 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Swoboda świadczenia usług – Ubezpieczenie bezpośrednie na życie – Umowy ubezpieczenia na życie związane z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) zwane „unit-linked” – Dyrektywa 2002/83/WE – Artykuł 36 – Dyrektywa 2002/92/WE – Artykuł 12 ust. 3 – Obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy – Informacje dotyczące rodzaju podstawowych aktywów dla ubezpieczeń „unit-linked” – Zakres stosowania – Zakres – Dyrektywa 2005/29/WE – Artykuł 7 – Nieuczciwe praktyki handlowe – Zaniechanie wprowadzające w błąd

W sprawach połączonych C-143/20 i C-213/20

mających za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polska) postanowieniami z dni 24 marca 2020 r. i 2 października 2019 r., które wpłynęły do Trybunału w dniu 24 marca 2020 r. i w dniu 12 maja 2020 r., w postępowaniach:

A

przeciwko

O (C-143/20)

oraz

G.W.,

E.S.

przeciwko

A. Towarzystwu Ubezpieczeń Życie S.A. (C-213/20)

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Prechal, prezes drugiej izby, pełniąca obowiązki prezesa trzeciej izby, J. Passer, F. Biltgen, L.S. Rossi (sprawozdawczyni) i N. Wahl, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Bobek,

* Język postępowania: polski.

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu G.W. oraz E.S. – A. Lengiewicz, radca prawny,

– w imieniu A. Towarzystwa Ubezpieczeniowego Życie S.A. – A.M. Pukszto, radca prawny, oraz S. Sołtysik, adwokat,

– w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu rządu greckiego – S. Chala, S. Charitaki oraz S. Papaioannou, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu włoskiego – G. Palmieri, w charakterze pełnomocnika, którą wspierali F. Meloncelli oraz A. Collabolletta, avvocati dello Stato,

– w imieniu Komisji Europejskiej – S.L. Kalėda, N. Ruiz García, T. Scharf, H. Tserepa-Lacombe oraz B. Sasinowska, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 2 września 2021 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. dotyczącej ubezpieczeń na życie (Dz.U. 2002, L 345, s. 1) w związku z pkt A ppkt a)11 i a)12 załącznika III do tej dyrektywy, art. 7 dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych") (Dz.U. 2005, L 149, s. 22) oraz art. 185 ust. 3 i 4 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wypłacalność II) (Dz.U. 2009, L 335, s. 1), zmienionej dyrektywą 2013/58/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2013 r. (Dz.U. 2013, L 341, s. 1 (zwanej dalej „dyrektywą 2009/138").

2 Wnioski te zostały złożone w ramach dwóch sporów pomiędzy odpowiednio A a O (C-143/20) oraz G.W. i E.S. a A. Towarzystwem Ubezpieczeniowym Życie S.A. (C-213/20) w przedmiocie zwrotu składek ubezpieczeniowych zapłaconych na podstawie umów grupowego ubezpieczenia na życie związanych z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym).

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 2002/83

3 Zgodnie z motywami 2, 5, 35, 39, 44, 50 i 52 dyrektywy 2002/83, uchylonej i zastąpionej dyrektywą 2009/138:

„(2) W celu ułatwienia podejmowania i prowadzenia działalności w zakresie ubezpieczeń na życie istotne jest wyeliminowanie niektórych rozbieżności, występujących w krajowych prawodawstwach dotyczących nadzoru. Aby osiągnąć ten cel i tym samym zapewnić właściwą ochronę ubezpieczającym i uprawnionym we wszystkich państwach członkowskich, przepisy dotyczące wymaganych gwarancji finansowych zakładów ubezpieczeń na życie powinny zostać skoordynowane.

[…]

(5) Niniejsza dyrektywa stanowi zatem ważny etap w łączeniu rynków krajowych w rynek zintegrowany i etap ten musi być uzupełniony innymi instrumentami wspólnotowymi w celu umożliwienia ubezpieczającym korzystania z usług każdego ubezpieczyciela posiadającego siedzibę we Wspólnocie i prowadzącego tam działalność na podstawie prawa przedsiębiorczości lub na podstawie swobody świadczenia usług, zapewniając im właściwą ochronę.

[…]

(35) Z punktu widzenia ochrony ubezpieczonych na życie niezbędne jest utworzenie odpowiednich rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w każdym zakładzie ubezpieczeń. […]

[…]

(39) Niezbędne jest, poza rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi, włącznie z rezerwami matematycznymi, w odpowiedniej kwocie gwarantującej zaciągnięte zobowiązania, aby zakłady ubezpieczeń posiadały rezerwę dodatkową, określoną mianem marginesu wypłacalności […]. Wymóg ten jest ważnym elementem nadzoru ostrożnościowego mającego na celu ochronę osób ubezpieczonych i ubezpieczających. […]

[…]

(44) Przepisy obowiązujące w państwach członkowskich dotyczące prawa o zobowiązaniach umownych stosowane do działalności określonych w niniejszej dyrektywie różnią się. Harmonizacja prawodawstw dotyczących zobowiązań umownych w zakresie ubezpieczeń nie jest podstawowym warunkiem urzeczywistnienia rynku wewnętrznego w dziedzinie ubezpieczeń. Możliwość państw członkowskich do narzucania stosowania ich prawa do umów ubezpieczenia obejmujących zobowiązania na ich terytorium może zapewnić właściwe środki bezpieczeństwa dla ubezpieczających. […]

[…]

(50) Niezbędne jest zapewnienie odpowiednich środków w przypadkach, kiedy sytuacja finansowa zakładu prowadzi do trudności w pokrywaniu zobowiązań ubezpieczeniowych. W szczególnych sytuacjach zagrożenia praw ubezpieczających istnieje potrzeba upoważnienia właściwych władz do interweniowania na wystarczająco wczesnym etapie […].

[…]

(52) Na rynku wewnętrznym ubezpieczeń konsument będzie miał szerszy i bardziej zróżnicowany wybór umów. Jeżeli chce on w pełni skorzystać z takiej różnorodności oraz większej konkurencyjności, musi mieć dostęp do takich niezbędnych informacji, które umożliwią mu dokonanie wyboru produktu najlepiej odpowiadającego jego potrzebom. Ten wymóg informacji jest tym bardziej istotny, jako że czas trwania zobowiązań może być bardzo długi. Przepisy podstawowe muszą dlatego zostać skoordynowane, aby konsument otrzymał jasną i rzetelną informację w sprawie głównych cech charakterystycznych produktów jemu zaproponowanych, jak również dane szczegółowe dotyczące organów, do których mogą kierować wszelkie skargi ubezpieczający, osoby ubezpieczone lub uprawnione”.

4 Artykuł 14 dyrektywy 2002/83, zatytułowany „Przeniesienie portfela”, stanowił w ust. 5:

„Przeniesienie, na które udzielono zezwolenia zgodnie z niniejszym artykułem, […] staj[e] się automatycznie wiążące dla ubezpieczających, ubezpieczonych i wszystkich innych osób posiadających prawa i obowiązki wynikające z przeniesionych umów.

[…]”.

5 Artykuł 35 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Okres unieważnienia [Termin odstąpienia od umowy]”, stanowił w ust. 1:

„Każde państwo członkowskie powinno zagwarantować indywidualnie ubezpieczającemu na życie możliwość unieważnienia umowy [odstąpienia od umowy] w terminie między 14. a 30. dniem [od 14 do 30 dni], licząc od dnia zawarcia umowy.

Powiadomienie o unieważnieniu [odstąpieniu od] umowy przez ubezpieczającego skutkuje zwolnieniem go z jakichkolwiek przyszłych zobowiązań wynikających z umowy.

Inne skutki prawne i warunki unieważnienia [odstąpienia od umowy] ustalane są przez prawo właściwe dla umowy określone w art. [32], głównie w odniesieniu do uzgodnień dotyczących informowania ubezpieczającego o zawarciu umowy”.

6 Artykuł 36 owej dyrektywy, zatytułowany „Informacje dla ubezpieczających”, przewidywał:

„1. Przed zawarciem umowy ubezpieczenia ubezpieczający[m] przekazuje się co najmniej informacje wymienione w pkt A załącznika III.

[…]

3. Państwo członkowskie zobowiązania może wymagać od zakładu ubezpieczeń dostarczenia informacji dodatkowych do tych wymienionych w załączniku III jedynie wtedy, gdy jest to

konieczne do właściwego zrozumienia przez ubezpieczającego istotnych elementów zobowiązania.

4. Państwo członkowskie zobowiązania ustanawia szczegółowe zasady wykonania niniejszego artykułu i załącznika III".

7 Artykuł 53 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Przeniesienie portfela", stanowił w ust. 6:

„Przeniesienie, na które udzielono zezwolenia zgodnie z niniejszym artykułem […] jest automatycznie wiążące dla ubezpieczających, osób ubezpieczonych i wszystkich innych osób mających prawa lub obowiązki wynikające z przeniesionych umów.

[…]"

8 Załącznik III do dyrektywy 2002/83, zatytułowany „Informacje dla ubezpieczających", stanowił:

„Następujące informacje, które muszą być przekazane ubezpieczającemu przed zawarciem umowy (A) lub w czasie obowiązywania umowy (B), muszą być przedstawione w sposób jasny i dokładny, na piśmie, w języku urzędowym państwa członkowskiego zobowiązania.

[…]

A. Przed zawarciem umowy

Informacje na temat zakładu ubezpieczeń	Informacje na temat zobowiązania
[…]	[…] a)11 W przypadku ubezpieczeń wyrażonych w jednostkach funduszów inwestycyjnych, definicja jednostek, z którymi świadczenia są związane a)12 Wskazanie rodzaju podstawowych aktywów dla ubezpieczeń związanych z funduszem inwestycyjnym […]"

Dyrektywa 2002/92/WE

9 Motywy 9 i 11 dyrektywy 2002/92/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego (Dz.U. 2003, L 9, s. 3), uchylonej i zastąpionej, ze skutkiem od dnia 23 lutego 2018 r., dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (Dz.U. 2016, L 26, s. 19), miały następujące brzmienie:

„(9) Poszczególne rodzaje osób lub instytucji, takie jak: agenci, brokerzy i podmioty gospodarcze »ubezpieczeń bankowych«, mogą rozpowszechniać produkty ubezpieczeniowe. Równe traktowanie podmiotów gospodarczych i ochrona konsumentów wymagają, aby wszystkie te osoby lub instytucje były objęte niniejszą dyrektywą.

[…]

(11) Niniejszą dyrektywę powinno stosować się do osób, których działalność polega na świadczeniu usług pośrednictwa ubezpieczeniowego na rzecz osób trzecich za wynagrodzeniem, które może mieć charakter świadczeń pieniężnych lub przybierać inne formy uzgodnionych korzyści ekonomicznych związanych z jej prowadzeniem”.

10 Artykuł 1 tej dyrektywy miał następujące brzmienie:

„1. Niniejsza dyrektywa ustanawia zasady podejmowania i prowadzenia działalności przez osoby fizyczne i prawne działające w państwie członkowskim lub osoby, które zamierzają tam podjąć działalność polegającą na pośrednictwie ubezpieczeniowym i reasekuracyjnym.

2. Niniejszej dyrektywy nie stosuje się do osób świadczących usługi pośrednictwa w zakresie umów ubezpieczenia, jeżeli spełnione są łącznie następujące warunki:

[…]

b) umowa ubezpieczenia nie jest umową ubezpieczenia na życie;

[…]”.

11 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Definicje”, stanowił:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

3) »pośrednictwo ubezpieczeniowe« oznacza działalność polegającą na wprowadzaniu, proponowaniu lub przeprowadzaniu innych prac przygotowawczych do zawarcia umów ubezpieczenia lub zawieraniu takich umów, lub udzielaniu pomocy w administrowaniu i wykonywaniu takich umów, w szczególności w przypadku roszczenia.

[…]

5) »pośrednik ubezpieczeniowy« oznacza dowolną osobę fizyczną lub prawną, która podejmuje lub prowadzi pośrednictw[o] ubezpieczeniowe za wynagrodzeniem;

[…]”.

12 Artykuł 12 owej dyrektywy, zatytułowany „Informacje dostarczane przez pośrednika ubezpieczeniowego”, przewidywał w ust. 3:

„Przed zawarciem każdej szczególnej umowy pośrednik ubezpieczeniowy określa co najmniej na podstawie informacji dostarczonych przez klienta wymagania i potrzeby klienta, a także uzasadnia powody decyzji o charakterze doradczym, przekazanej klientowi w sprawie danego produktu ubezpieczeniowego. Szczegóły te zmienia się zgodnie ze stopniem kompleksowości sugerowanej umowy ubezpieczenia”.

13 Artykuł 13 dyrektywy 2002/92, zatytułowany „Warunki dotyczące informacji”, stanowił w ust. 1:

„Wszystkie informacje, jakie mają zostać dostarczane klientom zgodnie z art. 12, są przekazywane:

[…]

b) w jasny i dokładny sposób, zrozumiały dla klienta;

[…]”.

Dyrektywa 2004/39/WE

14 Zgodnie z motywem 10 dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniającej dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 93/22/EWG (Dz.U. 2004, L 145, s. 1):

„Należy wyłączyć przedsiębiorstwa ubezpieczeniowe lub asekuracyjne, których działalność podlega odnośnemu monitorowaniu ze strony właściwych władz nadzorujących w oparciu o zasadę ostrożności oraz które podlegają [dyrektywie 2002/83]”.

15 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Wyłączenia”, stanowił w ust. 1:

„Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do:

a) zakładów ubezpieczeń w rozumieniu art. 1 dyrektywy [2002/83]

[…]

c) osób świadczących usługi inwestycyjne, jeżeli taka usługa jest świadczona okazjonalnie w trakcie wykonywania działalności zawodowej, a działalność ta jest regulowana przez przepisy ustawowe i wykonawcze bądź kodeks etyki zawodowej, które nie wykluczają świadczenia tej usługi;

[…]”.

16 Artykuł 19 dyrektywy 2004/39, zatytułowany „Zobowiązania dotyczące prowadzenia działalności w przypadku świadczenia usług inwestycyjnych na rzecz klientów”, przewidywał w ust. 3:

„Klientom lub potencjalnym klientom należy dostarczyć kompleksowych [odpowiednich] informacji [w zrozumiałej formie] dotyczących:

– przedsiębiorstwa inwestycyjnego oraz usług przez nie świadczonych,

– instrumentów finansowych oraz proponowanych strategii inwestycyjnych; powinny one obejmować stosowne wytyczne oraz ostrzeżenia o ryzyku związanym z inwestycjami w takie instrumenty lub odnoszącym się do poszczególnych strategii inwestycyjnych,

– podmiotów realizujących zlecenia [systemów realizacji zleceń], oraz

– kosztów i odnośnych opłat,

skonstruowanych w taki sposób, aby klienci lub potencjalni klienci mogli zrozumieć charakter oraz ryzyko związane z usługą inwestycyjną oraz określonym rodzajem oferowanego instrumentu finansowego, a co za tym idzie, mogli podjąć świadome decyzje inwestycyjne. Informacje te należy przekazywać w ujednoliconym formacie”.

Dyrektywa 2005/29

17 Motyw 10 dyrektywy 2005/29 ma następujące brzmienie:

„[…] Niniejszą dyrektywę stosuje się odpowiednio tylko w takim zakresie, w jakim nie istnieją szczególne przepisy prawa wspólnotowego regulujące określone aspekty nieuczciwych praktyk handlowych, takie jak wymogi informacyjne i zasady dotyczące sposobu prezentowania informacji konsumentom. Niniejsza dyrektywa zapewnia konsumentom ochronę w przypadkach, gdy na poziomie wspólnotowym brak jest szczegółowych przepisów sektorowych, i zakazuje przedsiębiorcom stwarzania fałszywych wyobrażeń o charakterze produktu. Jest to szczególnie ważne w przypadku produktów złożonych, z którymi wiąże się wysoki poziom ryzyka dla konsumentów, np. niektórych produktów finansowych. […]”

18 Zgodnie z art. 2 tej dyrektywy, zatytułowanym „Definicje”:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

b) »przedsiębiorca« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w ramach praktyk handlowych objętych niniejszą dyrektywą działa w celu związanym z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wolnym zawodem, oraz każdą osobę działającą w imieniu lub na rzecz przedsiębiorcy;

c) »produkt« oznacza każdy towar lub usługę, w tym nieruchomości, prawa i obowiązki;

d) »praktyki handlowe stosowane przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów« (zwane dalej również »praktykami handlowymi«) oznaczają każde działanie przedsiębiorcy, jego zaniechanie, sposób postępowania, oświadczenie lub komunikat handlowy, w tym reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu do konsumentów;

[…]”.

19 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Zakres zastosowania”, stanowi:

„1. Niniejszą dyrektywę stosuje się do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu art. 5, stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu.

[…]

4. W przypadku kolizji pomiędzy przepisami niniejszej dyrektywy a innymi przepisami prawnymi Wspólnoty regulującymi szczególne aspekty nieuczciwych praktyk handlowych, te ostatnie mają pierwszeństwo i stosuje się je do tych szczególnych aspektów”.

20 Artykuł 5 wskazanej dyrektywy, zatytułowany „Zakaz nieuczciwych praktyk handlowych”, stanowi:

„1. Nieuczciwe praktyki handlowe są zabronione.

[…]

4. Za nieuczciwe uznaje się w szczególności praktyki handlowe, które:

a) wprowadzają błąd w rozumieniu art. 6 i 7;

lub

b) są agresywne w rozumieniu art. 8 i 9.

[…]”.

21 Artykuł 7 dyrektywy 2005/29, zatytułowany „Zaniechania wprowadzające w błąd”, przewiduje:

„1. Praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd, jeżeli w konkretnym przypadku, biorąc pod uwagę wszystkie jej cechy i okoliczności oraz ograniczenia środka przekazu, pomija ona istotne informacje potrzebne przeciętnemu konsumentowi, stosownie do okoliczności, do podjęcia świadomej decyzji dotyczącej transakcji i tym samym powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

2. Za wprowadzające w błąd uznaje się również zaniechanie, jeżeli, uwzględniając szczegółowe postanowienia ust. 1, przedsiębiorca zataja lub w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem przekazuje istotne informacje, o których mowa w tym ustępie, lub nie ujawnia komercyjnego celu praktyki, jeżeli nie wynika on jasno z kontekstu i jeżeli powoduje to lub może spowodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

[…]

5. Wymogi informacyjne ustanowione w prawie wspólnotowym, dotyczące komunikacji handlowej, w tym reklamy i marketingu, których niewyczerpujący wykaz zamieszczono w załączniku II, uznaje się za istotne”.

22 Zgodnie z załącznikiem II do tej dyrektywy pośród informacji uznanych za istotne w rozumieniu art. 7 owej dyrektywy znajdują się informacje, o których mowa w art. 36 dyrektywy 2002/83, a także w art. 12 i 13 dyrektywy 2002/92.

Dyrektywa 2009/138

23 Artykuł 309 dyrektywy 2009/138, zatytułowany „Transpozycja", stanowi w ust. 1:

„Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania [art. 185] do dnia 31 marca 2015 r.

Przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne, o których mowa w akapicie pierwszym, stosuje się od dnia 1 stycznia 2016 r.

[…]".

24 Zgodnie z art. 310 tej dyrektywy, zatytułowanym „Uchylenie", dyrektywa 2002/83 została uchylona ze skutkiem od dnia 1 stycznia 2016 r.

Dyrektywa 2014/65

25 Artykuł 93 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniającej dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE (Dz.U. 2014, L 173, s. 349), zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1034 z dnia 23 czerwca 2016 r. (Dz.U. 2011, L 175, s. 8) (zwanej dalej „dyrektywą 2014/65"), zatytułowany „Transpozycja", przewiduje w ust. 1:

„Państwa członkowskie przyjmują i publikują do dnia 3 lipca 2017 r. przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Niezwłocznie przekazują one Komisji tekst tych przepisów.

Państwa członkowskie stosują te przepisy od dnia 3 stycznia 2018 r.".

26 Zgodnie z art. 94 tej dyrektywy, zatytułowanym „Uchylenie", dyrektywa 2004/39 została uchylona ze skutkiem od dnia 3 stycznia 2018 r.

Prawo polskie

Kodeks cywilny

27 Artykuł 58 § 1 Kodeksu cywilnego w wersji mającej zastosowanie do sporów w postępowaniu głównym stanowi, co następuje:

„Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzą odpowiednie przepisy ustawy".

28 Artykuł 808 § 1 kodeksu cywilnego stanowi:

„Ubezpieczający może zawrzeć umowę ubezpieczenia na cudzy rachunek. Ubezpieczony może nie być imiennie wskazany w umowie, chyba że jest to konieczne do określenia przedmiotu ubezpieczenia".

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej

29 Artykuł 13 ustawy o działalności ubezpieczeniowej z dnia 22 maja 2003 r. (Dz.U. nr 124, poz. 1151) w wersji mającej zastosowanie do sporów w postępowaniu głównym (Dz.U. z 2010, nr 11, poz. 66) (zwanej dalej „ustawą o działalności ubezpieczeniowej") stanowił w ust. 4:

„W zakresie ubezpieczeń na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, o których mowa w dziale I grupa 3 załącznika do ustawy, zakład ubezpieczeń jest obowiązany do określenia lub zawarcia w umowie ubezpieczenia:

1) wykazu oferowanych ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych;

2) zasad ustalania wartości świadczeń oraz wartości wykupu ubezpieczenia, w tym również zasad umarzania jednostek ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego i terminów ich zamiany na środki pieniężne i wypłaty świadczenia;

3) regulaminu lokowania środków ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego obejmującego w szczególności charakterystykę aktywów wchodzących w skład tego funduszu, kryteria doboru aktywów oraz zasady ich dywersyfikacji i inne ograniczenia inwestycyjne;

4) zasad i terminów wyceny jednostek ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego;

5) zasad ustalania wysokości kosztów oraz wszelkich innych obciążeń potrącanych ze składek ubezpieczeniowych lub z ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego;

6) zasad alokacji składek ubezpieczeniowych w jednostki ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego, w szczególności w zakresie określonym w pkt 4 i 5, oraz terminu zamiany składek na jednostki tego funduszu".

30 Zgodnie z załącznikiem do ustawy o działalności ubezpieczeniowej dział I grupa 3 tego załącznika obejmuje „[u]bezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym".

Postępowania główne i pytania prejudycjalne

Sprawa C-143/20

31 O, osoba prawna z siedzibą w Polsce, zawarła jako ubezpieczający umowę grupowego ubezpieczenia na życie związaną z funduszem inwestycyjnym – ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym z zakładem ubezpieczeń.

32 Celem umowy ubezpieczenia było gromadzenie i inwestowanie składek ubezpieczeniowych wpłacanych przez ubezpieczonych w ramach funduszu kapitałowego utworzonego z tych składek. W regulaminie tego funduszu wskazano, że owe składki zostaną przeliczone na jednostki funduszu inwestycyjnego i zainwestowane w certyfikaty wyemitowane przez przedsiębiorstwo inwestycyjne, których wartość była obliczana na podstawie indeksu.

33 W zamian za to zakład ubezpieczeń, o którym mowa, zobowiązał się do wypłaty świadczeń w przypadku zgonu albo dożycia każdego z ubezpieczonych do końca okresu odpowiedzialności. Świadczenia te miały nie być niższe od kwoty zainwestowanych składek, powiększonej o wszelkie dodatnie zmiany owego indeksu. Natomiast w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia przed zakończeniem okresu jej obowiązywania zakład ubezpieczeń zobowiązał się zwrócić każdemu z ubezpieczonych kwotę równą zaktualizowanej wartości jego udziałów w funduszu kapitałowym, na które przeliczone zostały ich składki.

34 W umowie ubezpieczenia nie określono zasad wyceny jednostek uczestnictwa omawianego funduszu kapitałowego, aktywów netto całego funduszu oraz certyfikatów, w które lokowano środki tego funduszu. Nie wskazano w niej także metody obliczania wartości indeksu, na którym oparta była wypłata z tych certyfikatów. Regulamin rozpatrywanego funduszu kapitałowego wskazywał jednak, że inwestycja była narażona na ryzyko kredytowe emitenta tych certyfikatów.

35 Oświadczeniem wywołującym skutki od dnia 8 października 2010 r. A przystąpił w charakterze ubezpieczonego na okres piętnastu lat do umowy grupowego ubezpieczenia na życie zawartej przez O, zobowiązując się do zapłaty pierwszej składki, a następnie regularnych składek miesięcznych. Przystąpienie nastąpiło podczas spotkania z pracownikiem O w jednym z biur tej spółki, w trakcie którego pracownik ten zaproponował A zawarcie umowy ubezpieczenia na życie związanej z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Regulamin rozpatrywanego funduszu inwestycyjnego oraz warunki ubezpieczenia zostały przekazane A przy przystąpieniu do tej umowy.

36 Po upływie siedmiu lat obowiązywania umowy A rozwiązał rzeczoną umowę z powodu znacznej utraty wartości zainwestowanych środków. Zakład ubezpieczeń, o którym mowa, wypłacił mu, tytułem wartości wykupu, kwotę odpowiadającą wartości jego udziałów w rozpatrywanym funduszu kapitałowym na dzień rozwiązania umowy w wysokości około jednej trzeciej składek, które A wpłacił, pomniejszając ją o opłatę likwidacyjną.

37 A uznał, że padł ofiarą praktyki missellingu i nieuczciwych praktyk handlowych, w związku z czym wniósł powództwo o zapłatę do sądu odsyłającego. Na poparcie swego powództwa A podnosi w szczególności, że O wprowadziło go w błąd co do charakteru inwestycji, w jakie miały być lokowane jego składki ubezpieczeniowe.

38 W tym względzie sąd odsyłający podkreśla, że w wersjach językowych innych niż wersja polska obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy przewidziany w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)11 i a)12 załącznika III do tej dyrektywy oraz w art. 185 ust. 3 dyrektywy 2009/138 wydaje się wymagać przekazania informacji o naturze, specyfikacji typu i charakterystyki podstawowych aktywów dla umów ubezpieczenia na życie związanych z funduszami kapitałowymi.

39 Gdy owe podstawowe aktywa składają się z instrumentów pochodnych, owe przepisy nakładają obowiązek przekazania takich samych informacji, jak wymagane w art. 19 ust. 3 dyrektywy 2004/39 i w art. 24 ust. 4 dyrektywy 2014/65, a więc kompleksowych informacji o tych instrumentach i proponowanych strategiach inwestycyjnych, w tym również informacji dotyczących metodologii wyceny owych podstawowych aktywów oraz ryzyka związanego z owymi instrumentami i ich emitentem.

40 Przyznając wprawdzie, że dyrektywy te nie mają zastosowania do zakładów ubezpieczeń, sąd odsyłający uważa, że w świetle motywu 10 dyrektywy 2004/39 oraz motywu 87 dyrektywy 2014/65 uzasadnione byłoby przyznanie, poprzez podwyższony obowiązek informacyjny, szczególnej ochrony konsumentom zawierającym umowę ubezpieczenia na życie związaną z funduszem kapitałowym, czy to jako ubezpieczający, czy jako ubezpieczeni w ramach umowy grupowej, jako że w formie umowy ubezpieczenia sprzedawane im są produkty inwestycyjne, a w szczególności instrumenty pochodne.

41 Wynika z tego w przekonaniu sądu odsyłającego, że w niniejszej sprawie zakład ubezpieczeń i O jako ubezpieczający nie spełniły w pełni spoczywającego na nich obowiązku informacyjnego względem ubezpieczonego A. Według tego sądu może to ponadto stanowić nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 i 7 dyrektywy 2005/29, ponieważ motyw 10 tej dyrektywy wskazuje na konieczność zapewnienia szczególnie wysokiej ochrony konsumentowi na rynku produktów finansowych o wysokim ryzyku.

42 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polska) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 185 ust. 3 lit. i) dyrektywy [2009/138], art. 36 ust. 1 [dyrektywy 2002/83] w zw. z [jej] załącznikiem [III pkt A ppkt a)12] należy wykładać tak, że w wypadku umów ubezpieczenia na życie związanych z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym), w którym to funduszu aktywami bazowymi są instrumenty pochodne (albo instrumenty finansowe strukturyzowane, w które wbudowano instrumenty pochodne) ubezpieczonemu konsumentowi ubezpieczyciel lub ubezpieczający (który oferuje takie ubezpieczenie, dystrybuuje produkt ubezpieczeniowy, »sprzedaje« ubezpieczenie) obowiązany jest przekazywać informacje o naturze, specyfikację typu, charakterystykę (ang. indication of the nature, niem. Angabe der Art., fr. indications sur la nature) instrumentu bazowego (instrumentu pochodnego albo instrumentu finansowego strukturyzowanego, w które wbudowano instrument pochodny), czy też wystarczającym jest wskazanie tylko rodzaju aktywów bazowych (podstawowych), bez przekazywania charakterystyki tego instrumentu?

2) W wypadku odpowiedzi na pytanie pierwsze, iż ubezpieczyciel lub ubezpieczający (który oferuje takie ubezpieczenie, dystrybuuje produkt ubezpieczeniowy, »sprzedaje« ubezpieczenie związane z funduszem inwestycyjnym – ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) obowiązany jest przekazywać konsumentowi informacje o naturze, specyfikację typu, charakterystykę instrumentu bazowego (instrumentu pochodnego albo instrumentu finansowego strukturyzowanego, w który wbudowano instrument pochodny), czy art. 185 ust. 3 lit. i) dyrektywy [2009/138], art. 36 ust. 1 [dyrektywy 2002/83] w zw. z [jej] załącznikiem [III pkt A ppkt a)12] należy wykładać tak, że przekazywana ubezpieczonemu-konsumentowi informacja o naturze, specyfikacja typu, charakterystyka instrumentu bazowego (instrumentu pochodnego albo instrumentu finansowego strukturyzowanego, w które wbudowano instrument pochodny) powinna zawierać informacje tożsame – takie same jak wymagane przez art. 19 ust. 3 dyrektywy [2004/39], art. 24 ust. 4 dyrektywy [2014/65], tj. kompleksowe informacje o instrumentach pochodnych oraz proponowanych strategiach inwestycyjnych, które powinny obejmować stosowne wytyczne oraz ostrzeżenia o ryzyku związanym z inwestycjami w takie instrumenty lub odnoszącym się do poszczególnych strategii inwestycyjnych, w tym w szczególności informacje o metodologii wyceny instrumentu bazowego stosowanej przez ubezpieczyciela lub agenta kalkulacyjnego w czasie trwania okresu ochrony ubezpieczeniowej, informacje

dotyczące ryzyka związanego z instrumentem pochodnym i jego emitentem, w tym dotyczące zmiany wartości instrumentu pochodnego w czasie, poszczególnych czynników determinujących te zmiany i stopnia ich wpływu na wartość?

3) Czy art. 185 ust. 4 dyrektywy [2009/138] należy wykładać tak, że w przypadku umów ubezpieczenia na życie i dożycie z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym), gdzie aktywem bazowym funduszu jest instrument pochodny (albo instrument finansowy strukturyzowany, w który wbudowano instrument pochodny), ubezpieczyciel lub ubezpieczający (który oferuje takie ubezpieczenie, dystrybuuje produkt ubezpieczeniowy, »sprzedaje« ubezpieczenie) obowiązany jest przekazać konsumentowi-ubezpieczonemu informacje tożsame – takie same jak wymagane przez art. 19 ust. 3 dyrektywy [2004/39], art. 24 ust. 4 dyrektywy [2014/65], tj. kompleksowe informacje o instrumentach pochodnych oraz proponowanych strategiach inwestycyjnych, które powinny obejmować stosowne wytyczne oraz ostrzeżenia o ryzyku związanym z inwestycjami w takie instrumenty lub odnoszącym się do poszczególnych strategii inwestycyjnych, w tym w szczególności informacje o metodologii wyceny instrumentu bazowego stosowanej przez ubezpieczyciela lub agenta kalkulacyjnego w czasie trwania okresu ochrony ubezpieczeniowej, informacje dotyczące ryzyka związanego z instrumentem pochodnym i jego emitentem, w tym dotyczące zmiany wartości instrumentu pochodnego w czasie, poszczególnych czynników determinujących te zmiany i stopnia ich wpływu na wartość?

4) W wypadku udzielenia odpowiedzi pozytywnej na pytanie drugie lub trzecie (lub oba te pytania) – czy brak udzielenia konsumentowi-ubezpieczonemu przez ubezpieczyciela lub ubezpieczającego oferującego ubezpieczenie na życie związane z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) wymaganych (wskazanych w pytaniu drugim i trzecim) informacji przy oferowaniu konsumentowi ubezpieczenia stanowi nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 dyrektywy [2005/29], czy brak udzielenia wymaganych informacji stanowi praktykę handlową wprowadzającą w błąd w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy?

5) W wypadku udzielenia negatywnej odpowiedzi zarówno na pytanie drugie, jak i trzecie – czy brak jasnego poinformowania konsumenta przez ubezpieczyciela lub ubezpieczającego, który oferuje takie ubezpieczenie, dystrybuuje produkt ubezpieczeniowy, »sprzedaje« ubezpieczenie na życie związane z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym), że środki funduszu inwestycyjnego (ubezpiecz[eniow]ego funduszu kapitałowego) są lokowane w instrumenty pochodne (albo produkty strukturyzowane, w które wbudowano instrumenty pochodne), stanowi nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 dyrektywy [2005/29], czy brak udzielenia wymaganych informacji stanowi praktykę handlową wprowadzającą w błąd w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy?

6) W wypadku udzielenia negatywnej odpowiedzi zarówno na pytanie drugie, jak i trzecie – czy brak szczegółowego wyjaśnienia konsumentowi przez ubezpieczyciela lub ubezpieczającego oferującego ubezpieczenie na życie związane z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) dokładnej charakterystyki instrumentu, w który lokowane są środki funduszu inwestycyjnego (ubezpiecz[eniow]ego funduszu kapitałowego), obejmującej informacje o zasadach funkcjonowania takiego instrumentu, w sytuacji gdy jest to instrument pochodny (albo instrument strukturyzowany, w który wbudowano instrument pochodny), stanowi nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 dyrektywy [2005/29], [a także] czy brak udzielenia wymaganych informacji stanowi praktykę handlową wprowadzającą w błąd w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy?”.

Sprawa C-213/20

43 W dniu 29 lipca 2011 r. A, spółka działająca w sektorze bankowym, zawarła, jako ubezpieczający, umowę grupowego ubezpieczenia na życie związaną z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) z zakładem ubezpieczeń A. Towarzystwo Ubezpieczeń Życie.

44 Celem tej umowy było gromadzenie i inwestowanie składek ubezpieczeniowych wpłacanych przez ubezpieczonych w ramach funduszu kapitałowego. Regulamin tego funduszu, stanowiący wzorzec umowny zawarty w umowie ubezpieczenia, stanowił, że owe składki, po odliczeniu miesięcznej opłaty administracyjnej pobieranej przez ten zakład ubezpieczeń, były przeznaczone na zakup udziałów w funduszu, z których każdy miał początkową wartość jednostkową. Kwoty zainwestowane w ów fundusz zostały następnie w całości zainwestowane w obligacje strukturyzowane, z których wypłata oparta była na indeksie ustalonym przez ich emitenta.

45 Regulamin ów opisywał ryzyko związane z inwestycjami, takie jak ryzyko związane ze spadkiem wartości indeksu w wyniku zmian sytuacji na rynkach finansowych oraz ryzyko utraty części zainwestowanych składek w przypadku rozwiązania umowy przed końcem okresu ubezpieczenia, wskazując jednocześnie, że zakład ubezpieczeń, o którym mowa, nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności w związku z tymi rodzajami ryzyka.

46 Odrębnymi oświadczeniami złożonymi w dniach 28 i 30 listopada 2011 r. G.W. i E.S. przystąpiły w charakterze ubezpieczonych, na okres piętnastu lat, do umowy grupowego ubezpieczenia na życie zawartej przez spółkę A, zobowiązując się do zapłaty składki początkowej, a następnie regularnych składek miesięcznych. Przystąpienie to nastąpiło w pomieszczeniach owej spółki podczas jedynego spotkania z jej pracownikami, posługującymi się tytułem „doradcy klienta”, którzy przedstawili omawiany produkt ubezpieczeniowy jako lokatę kapitału w formie systematycznego oszczędzania. W trakcie tego spotkania G.W. i E.S. otrzymały ofertę przystąpienia i wzorce umowne umowy grupowego ubezpieczenia na życie, a mianowicie ogólne warunki ubezpieczenia i regulamin omawianego funduszu kapitałowego, oraz złożyły oświadczenia o przystąpieniu. Spółka ta otrzymała od zakładu ubezpieczeń, o którym mowa, prowizję w związku z podjętymi czynnościami.

47 Przy okazji przystąpienia do umowy grupowego ubezpieczenia na życie G.W. i E.S. podpisały dokument, z którego wynikało, po pierwsze, że w okresie ubezpieczenia wartość rozpatrywanych udziałów w omawianym funduszu kapitałowym mogła ulegać znaczącym wahaniom w zależności od wyceny instrumentów finansowych, w które inwestował ten fundusz. Po drugie, ryzyko wynikające z możliwości niewywiązania się z obowiązku płatności przez emitenta tych instrumentów finansowych było nierozerwalnie związane z produktem, który nie będąc lokatą bankową, nie gwarantował ubezpieczonemu zysku z inwestycji. Dokumenty dotyczące warunków zakupu tych instrumentów finansowych, zawierające wskazanie związanych z nimi konkretnych czynników ryzyka inwestycji, nie zostały natomiast przekazane G.W. i E.S.

48 Po upływie ośmiu lat obowiązywania umowy, w trakcie których wartość udziałów w funduszu kapitałowym stopniowo obniżała się, G.W. wypowiedziała umowę ze skutkiem od dnia 23 stycznia 2019 r. Zakład ubezpieczeń, o którym mowa, wypłacił jej, tytułem wartości wykupu, kwotę odpowiadającą wartości jej udziałów w owym funduszu w wysokości około dwóch trzecich wpłaconych przez nią składek, odliczając przy tym opłatę likwidacyjną. E.S. natomiast w dniu złożenia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-213/20 nie wypowiedziała swej umowy.

49 G.W. i E.S. wniosły do sądu odsyłającego powództwo przeciwko zakładowi ubezpieczeń A. Towarzystwo Ubezpieczeń Życie, domagając się zwrotu zapłaconych składek, podnosząc, że w zakresie, w jakim przedsiębiorstwo to uchybiło ciążącemu na nim obowiązkowi informacyjnemu dotyczącemu rodzaju podstawowych aktywów w ramach spornej umowy ubezpieczenia i ogółu związanych z nią rodzajów ryzyka, owa umowa oraz ich indywidualne oświadczenia o przystąpieniu do niej są nieważne i bezskuteczne.

50 W tym kontekście sąd odsyłający wskazuje w pierwszej kolejności, że nie będąc formalnie stroną umowy zawartej między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym, która przybiera formę umowy grupowego ubezpieczenia na życie na cudzy rachunek w rozumieniu art. 808 § 1 kodeksu cywilnego, ubezpieczony, który przystępuje do niej, przejmuje na siebie ciążący na ubezpieczającym obowiązek zapłaty składek i ponosi rzeczywisty ciężar ekonomiczny inwestowania i związane z tym ryzyko. Powstaje zatem pytanie, czy art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 wymaga, aby informacje wymienione w pkt A ppkt a)11 i a)12 załącznika III do tej dyrektywy były również udostępnione temu ubezpieczonemu.

51 W drugiej kolejności sąd odsyłający zastanawia się nad zakresem pojęcia „wskazania rodzaju podstawowych aktywów” w rozumieniu ostatniego z wskazanych przepisów. W tym względzie, podkreślając wymaganie utrzymania zrównoważonego stosunku między zakresem dostarczonych informacji a stopniem ich złożoności, sąd ten wskazuje, że stosunek prawny między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczonym ponoszącym ryzyko inwestycyjne może uzasadniać wymaganie, by ten ostatni uzyskał wszelkie informacje na temat rodzaju produktów finansowych i związanych z nimi rodzajów ryzyka i – w tym kontekście – by zakład ubezpieczeń przekazał mu całość informacji dotyczących tych produktów, które uzyskuje od emitenta.

52 Kwestia przedstawiona przez sąd odsyłający w trzeciej kolejności dotyczy chwili, w której musi zostać spełniony obowiązek dostarczenia informacji przed zawarciem umowy, a w szczególności wykładni pojęcia uprzedniości czasowej w stosunku do zawarcia umowy ubezpieczenia w rozumieniu art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83. Sąd ten wskazuje, że przepis prawa polskiego, który transponuje ten artykuł, a mianowicie art. 13 ust. 4 ustawy o działalności ubezpieczeniowej, wymaga jedynie, aby informacje dotyczące stosunku prawnego, w tym charakterystyka aktywów funduszu kapitałowego, były ujęte w ubezpieczeniowym wzorcu umownym. W tym kontekście zastanawia się on zatem, czy aby nie pozbawić obowiązku informacyjnego jego skuteczności (effet utile), nie należałoby wymagać, aby faza udzielenia informacji ubezpieczonemu była precyzyjnie oddzielona od etapu zawarcia umowy.

53 W czwartej kolejności sąd odsyłający wskazuje, że w prawie polskim elementy o charakterze informacyjnym stosunku prawnego nie są zasadniczo uznawane za składnik o charakterze przedmiotowo istotnym, ponieważ nie określają one bezpośrednio praw i obowiązków stron. Biorąc pod uwagę zakres i znaczenie informacji wymienionych w załączniku III do dyrektywy 2002/83, sąd odsyłający zastanawia się jednak, czy art. 36 ust. 1 tej dyrektywy w związku z jej motywem 52 można interpretować w ten sposób, że przewidziany w nim obowiązek informacyjny stanowi istotny element umowy ubezpieczenia, względnie stosunku prawnego, do którego przystępuje ubezpieczony.

54 Ponadto sąd odsyłający wskazuje, że prawo krajowe nie daje podstawy prawnej pozwalającej stwierdzić nieważność owego stosunku prawnego ze względu na ewentualne stwierdzenie naruszenia wskazanego obowiązku informacyjnego. Po pierwsze bowiem, art. 58 § 1 kodeksu cywilnego dotyczący nieważności czynności prawnych jest interpretowany ogólnie w ten sposób, że odnosi się on jedynie do sprzeczności treści lub celu czynności prawnej z ustawą, po drugie,

prawo krajowe nie zawiera żadnej autonomicznej regulacji w tym względzie, a po trzecie, stosowanie ogólnych zasad dotyczących wad oświadczeń woli jest uzależnione od rygorystycznych przesłanek, a mianowicie zachowania rocznego terminu i ustalenia, że błąd był istotny oraz że dotyczył treści czynności prawnej. Zdaniem sądu odsyłającego chodzi zatem o ustalenie, czy dyrektywa 2002/83 reguluje skutki prawne stwierdzenia naruszenia wspomnianego obowiązku informacyjnego.

55 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polska) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 36 ust. 1 [dyrektywy 2002/83] w związku z pkt A ppkt [a)12] załącznika [III do tej dyrektywy] powinien być rozumiany w ten sposób, że obowiązek udzielenia wskazanych tam informacji obejmuje również ubezpieczonego, jeśli nie jest on jednocześnie ubezpieczającym i występuje jako osoba przystępująca w charakterze konsumenta do umowy grupowego ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawartej pomiędzy zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą oraz jako faktyczny inwestor w zakresie środków pieniężnych uiszczanych tytułem składki ubezpieczeniowej?

2) Czy, w razie twierdzącej odpowiedzi na pytanie pierwsze, art. 36 ust. 1 [dyrektywy 2002/83] w związku z pkt A ppkt [a)11 i a)12] załącznika [III do tej dyrektywy] powinien być rozumiany w ten sposób, że w ramach stosunku prawnego takiego jak w pytaniu pierwszym obowiązek poinformowania o właściwościach aktywów kapitałowych związanych z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym oznacza również, że konsument-ubezpieczony powinien zostać poinformowany w sposób wyczerpujący i zrozumiały o wszelkich ryzykach, ich rodzaju i skali, związanych z inwestowaniem w aktywa funduszu kapitałowego (takie jak obligacje strukturyzowane bądź instrumenty pochodne), czy też, w rozumieniu powołanego przepisu, wystarczające jest udzielenie konsumentowi-ubezpieczonemu jedynie podstawowych informacji o głównych rodzajach ryzyka związanego z inwestowaniem środków za pośrednictwem ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego?

3) Czy art. 36 ust. 1 [dyrektywy 2002/83] w związku z pkt A ppkt [a)11 i a)12] załącznika [III do tej dyrektywy] powinien być rozumiany w ten sposób, że w ramach stosunku prawnego opisanego jak w pytaniu pierwszym i drugim wynika z niego obowiązek, aby konsument przystępujący do umowy ubezpieczenia na życie w charakterze ubezpieczonego został poinformowany o wszystkich ryzykach inwestycyjnych i związanych z nimi uwarunkowaniach, o jakich emitent aktywów (obligacji strukturyzowanych bądź instrumentów pochodnych) składających się na ubezpieczeniowy fundusz kapitałowy poinformował ubezpieczyciela?

4) Czy, w razie pozytywnej odpowiedzi na pytania poprzedzające, art. 36 ust. 1 dyrektywy [2002/83] należy interpretować w ten sposób, że konsument przystępujący jako ubezpieczony do umowy grupowego ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym powinien informacje dotyczące właściwości aktywów kapitałowych i ryzyk związanych z inwestowaniem w te aktywa otrzymać przed zawarciem umowy, w ramach wyodrębnionej procedury przedkontraktowej, a więc czy [ów artykuł] sprzeciwia się […] takiemu przepisowi prawa krajowego [jak] art. 13 ust. 4 ustawy o działalności ubezpieczeniowej […], w myśl którego wystarczające jest, że informacje te są ujawniane dopiero w treści umowy ubezpieczenia i w trakcie jej zawierania, a moment otrzymania informacji nie jest jednoznacznie i wyraźnie wyodrębniony i oddzielony w procedurze przystępowania do umowy?

5) Czy, w razie pozytywnej odpowiedzi na pytania [od pierwszego do trzeciego] art. 36 ust. 1 [dyrektywy 2002/83] w związku z pkt A ppkt [a)11 i a)12] załącznika III [do tej dyrektywy] należy wykładać również w ten sposób, że prawidłowa realizacja określonego tam obowiązku informacyjnego powinna być traktowana jako element przedmiotowo istotny […] grupowej umowy ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym i czy w konsekwencji stwierdzenie, że obowiązek ten nie został wykonany prawidłowo, może skutkować przyznaniem ubezpieczonemu konsumentowi prawa do żądania zwrotu wszystkich uiszczonych składek ubezpieczeniowych z powodu ewentualnego stwierdzenia nieważności umowy bądź jej pierwotnej nieskuteczności lub też z powodu ewentualnego stwierdzenia nieważności bądź nieskuteczności indywidualnego oświadczenia o przystąpieniu do takiej umowy?”.

Postępowanie przed Trybunałem

56 Postanowieniem z dnia 23 marca 2021 r. sprawy C-143/20 i C-213/20 zostały połączone do celów łącznego rozpoznania w ramach ustnego etapu postępowania i orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie zgodnie z art. 54 regulaminu postępowania przed Trybunałem.

57 Tego samego dnia strony w postępowaniu głównym i inni zainteresowani, o których mowa w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zostali wezwani do udzielenia odpowiedzi na określone pytania na piśmie na podstawie art. 61 § 1 regulaminu postępowania. Strony w postępowaniu głównym w sprawie C-213/20, rządy polski i włoski oraz Komisja złożyły odpowiedzi na te pytania.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

58 Przed udzieleniem odpowiedzi na pytania przedstawione przez sąd odsyłający należy na wstępie określić przepisy prawa Unii mające zastosowanie do sporów w postępowaniach głównych.

59 W tym względzie należy stwierdzić, że z postanowień odsyłających wynika, po pierwsze, że w sprawie C-143/20 strona powodowa w postępowaniu głównym była objęta ubezpieczeniem od dnia 8 października 2010 r., w związku z czym zawarcie umowy grupowego ubezpieczenia na życie, do której przystąpiła, podobnie jak jej oświadczenie o przystąpieniu do niej, musiały nastąpić przed tą datą. Po drugie, w sprawie C-213/20, rozpatrywana w postępowaniu głównym umowa grupowego ubezpieczenia na życie została zawarta w dniu 29 lipca 2011 r., a powódki przystąpiły do niej w drodze oświadczeń złożonych odpowiednio w dniach 28 i 30 listopada 2011 r.

60 Tymczasem zgodnie z art. 309 ust. 1 i art. 310 dyrektywy 2009/138 jej art. 185, którego termin transpozycji upłynął w dniu 31 marca 2015 r., ma zastosowanie dopiero od dnia 1 stycznia 2016 r., to jest od dnia, w którym dyrektywa 2002/83 została uchylona. Wynika z tego, że jedynie przepisy tej ostatniej dyrektywy mają zastosowanie do sporów w postępowaniach głównych.

61 W konsekwencji, po pierwsze, ponieważ zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem, ustanowionej w art. 267 TFUE, do Trybunału należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi umożliwiającej mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu, w razie potrzeby poprzez przeformułowanie przedstawionych mu pytań (zob. podobnie wyrok z dnia 26 października 2021 r., PL Holdings, C-109/20, EU:C:2021:875, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo), zadane pytania należy

rozumieć jako dotyczące wyłącznie wykładni przepisów dyrektywy 2002/83, z wyłączeniem przepisów dyrektywy 2009/138. Po drugie, w zakresie, w jakim pytanie trzecie w sprawie C-143/20 dotyczy wyłącznie wykładni art. 185 ust. 4 dyrektywy 2009/138, nie ma potrzeby udzielania na nie odpowiedzi.

62 Podobnie w zakresie, w jakim pytanie drugie w tej sprawie dotyczy art. 24 ust. 4 dyrektywy 2014/65, który zgodnie z jej art. 93 ust. 1 i art. 94 ma zastosowanie dopiero od dnia 3 stycznia 2018 r., czyli od dnia uchylenia dyrektywy 2004/39, pytanie to należy rozumieć jako dotyczące wyłącznie art. 19 ust. 3 dyrektywy 2004/39.

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawie C-213/20

63 Poprzez pytanie pierwsze w sprawie C-213/20 sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że informacje, o których w nim mowa, należy przekazać konsumentowi, który jako ubezpieczony przystępuje do umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) zawartej między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą.

64 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy na wstępie wyjaśnić, że z postanowień odsyłających i z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, po pierwsze, że umowy będące przedmiotem postępowania głównego są umowami ubezpieczenia na życie związanymi z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym; zwanymi dalej „umowami unit-linked”). Umowy te mają charakter otwarty i grupowy, ponieważ są zawierane między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą w celu zaproponowania konsumentom jeszcze nieokreślonym na etapie zawierania tych umów przystąpienia do nich po ich zawarciu poprzez złożenie indywidualnego i odrębnego oświadczenia o przystąpieniu.

65 Po drugie, w oświadczeniu tym konsument przyjmuje status ubezpieczonego i zobowiązuje się do zapłaty składki początkowej, a następnie regularnych miesięcznych składek na rzecz zakładu ubezpieczeń. Składki te są przeliczane na udziały w funduszu kapitałowym, zwane „jednostkami uczestnictwa”, a następnie inwestowane w instrumenty finansowe, od których zależy wartość tych udziałów i które stanowią podstawowe aktywa umów unit-linked. W zamian za zapłacone składki zakład ubezpieczeń zobowiązuje się do wypłacenia konsumentowi świadczeń w przypadku śmierci albo dożycia do końca okresu odpowiedzialności, względnie, w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia przed tym terminem, do zwrotu na jego rzecz kwoty równej zaktualizowanej wartości udziałów w funduszu kapitałowym, na które zostały przeliczone składki.

66 Po trzecie, procedura przystąpienia do grupowych umów unit-linked jest zarządzana wyłącznie przez ubezpieczającego przedsiębiorcę, który proponuje konsumentom przystąpienie do tych umów jako formę inwestycji finansowej opartej na ubezpieczeniu i otrzymuje ich odpowiednie oświadczenia woli w formie oświadczeń o przystąpieniu, uzyskując jednocześnie od zakładu ubezpieczeń prowizję w związku z podjętymi czynnościami.

67 Mając na uwadze powyższe, należy jednocześnie wskazać w pierwszej kolejności, że art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, zgodnie z którym przed zawarciem umowy ubezpieczenia co najmniej informacje wymienione w pkt A załącznika III do tej dyrektywy powinny zostać przekazane ubezpieczającemu, nie zawiera żadnej definicji pojęć „umowy ubezpieczenia” i „ubezpieczającego” ani nie zawiera żadnego odesłania do praw krajowych w odniesieniu do znaczenia, jakie należy nadać tym pojęciom.

68 Z wymogów zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości wynika tymczasem, że pojęcia te należy uznać za autonomiczne pojęcia prawa Unii, które należy interpretować w sposób jednolity na jej terytorium, z uwzględnieniem nie tylko brzmienia danego przepisu, lecz także kontekstu, w jaki się on wpisuje, oraz celów regulacji, której część on stanowi (zob. podobnie wyroki: z dnia 1 marca 2012 r., González Alonso, C-166/11, EU:C:2012:119, pkt 25; a także z dnia 31 maja 2018 r., Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag i in., C-542/16, EU:C:2018:369, pkt 49).

69 Co się tyczy, po pierwsze, pojęcia „ubezpieczającego”, należy zauważyć, po pierwsze, że – jak wskazał w istocie rzecznik generalny w pkt 79 opinii – o ile w systematyce dyrektywy 2002/83 pojęcie „ubezpieczającego” oznacza ogólnie osobę będącą oblatem w ramach stosunku prawnego kwalifikującego się jako umowa ubezpieczenia, o tyle nie jest ono koniecznie ograniczone do osoby, która zawiera umowę ubezpieczenia z zakładem ubezpieczeń, ponieważ ubezpieczony jest również uznawany przez tę dyrektywę za podmiot praw i obowiązków wynikających z takiej umowy.

70 Wynika to w szczególności z motywów 2, 35, 39 i 50 wspomnianej dyrektywy, a także z jej odpowiednich przepisów dotyczących rezerw techniczno-ubezpieczeniowych i finansowych środków naprawczych, które odwołują się do wymogu ochrony interesów ubezpieczonych i praw, które wywodzą oni z umowy ubezpieczenia. Taki sam wniosek można wywieść z identycznych przepisów art. 14 ust. 5 akapit pierwszy tej dyrektywy oraz jej art. 53 ust. 6 akapit pierwszy w dziedzinie przeniesienia portfela pomiędzy zakładami ubezpieczeń, z których to przepisów wynika, że ubezpieczeni podlegają im tak samo jak ubezpieczający, ponieważ posiadają prawa i obowiązki wynikające z umowy ubezpieczenia.

71 Taka wykładnia znajduje również potwierdzenie w celach realizowanych przez dyrektywę 2002/83. Z motywów 2 i 5 tej dyrektywy wynika bowiem, że ma ona na celu w szczególności zapewnienie odpowiedniej ochrony ubezpieczonych i beneficjentów we wszystkich państwach członkowskich oraz przyczynienie się do umożliwienia wszystkim ubezpieczającym korzystania z usług wszystkich ubezpieczycieli (wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., kunsthaus muerz, C-20/19, EU:C:2020:273, pkt 34).

72 W tym kontekście wedle motywu 52 wspomnianej dyrektywy konsument powinien dysponować niezbędnymi informacjami w celu dokonania wyboru umowy najlepiej odpowiadającej jego potrzebom, w związku z czym należy skoordynować przepisy podstawowe, aby konsument otrzymał jasną i precyzyjną informację dotyczącą w szczególności głównych cech charakterystycznych oferowanych mu produktów.

73 To właśnie dla osiągnięcia tego celu informacyjnego art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 przewiduje, że ubezpieczającemu należy przekazać przed zawarciem umowy ubezpieczenia co najmniej informacje wymienione w pkt A załącznika III do tej dyrektywy (zob. analogicznie wyroki: z dnia 5 marca 2002 r., Axa Royale Belge, C-386/00, EU:C:2002:136, pkt 21; z dnia 19 grudnia 2013 r., Endress, C-209/12, EU:C:2013:864, pkt 25; z dnia 29 kwietnia 2015 r., Nationale-Nederlanden Levensverzekering Mij, C-51/13, EU:C:2015:286, pkt 20).

74 W tym zakresie Trybunał orzekł w istocie, że każda zawężająca wykładnia pojęcia „ubezpieczającego” w rozumieniu art. 36 ust. 1 byłaby sprzeczna z celami realizowanymi przez dyrektywę 2002/83, ponieważ wiązałoby się to z ograniczeniem ochrony przyznanej ubezpieczonym przez tę dyrektywę (zob. podobnie wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., kunsthaus muerz, C-20/19, EU:C:2020:273, pkt 35).

75 W tych okolicznościach z wykładni systemowej i celowościowej art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 wynika zatem, że do celów przewidzianego w tym przepisie obowiązku udzielenia informacji przed zawarciem umowy „ubezpieczający” oznacza osobę, która jest adresatem oferty w ramach stosunku prawnego kwalifikującego się jako umowa ubezpieczenia i do której należy w związku z tym wybór produktu ubezpieczeniowego oraz przyjęcie wynikających z niego praw i obowiązków, tak że pojęcie to obejmuje również osoby, które w drodze oświadczenia złożonego ubezpieczającemu przedsiębiorcy przystąpiły do umowy grupowego ubezpieczenia i uzyskały w ten sposób status ubezpieczonego dla celów tej umowy.

76 Co się tyczy, po drugie, pojęcia „umowy ubezpieczenia” w rozumieniu tego przepisu, należy zauważyć, że Trybunał orzekł już, iż umowy unit-linked wchodzą w zakres przedmiotowy dyrektywy 2002/83 (zob. podobnie wyrok z dnia 1 marca 2012 r., González Alonso, C-166/11, EU:C:2012:119, pkt 29).

77 Ponadto z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że transakcje ubezpieczeniowe charakteryzują się w ogólnie przyjętym rozumieniu tym, że ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zamian za zapłatę składki z góry, do zapewnienia ubezpieczonemu, w razie urzeczywistnienia się ryzyka objętego zakresem ochrony, świadczenia uzgodnionego przy zawarciu umowy [wyroki: z dnia 26 marca 2015 r., Litaksa, C-556/13, EU:C:2015:202, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 8 października 2020 r., United Biscuits (Pensions Trustees) i United Biscuits Pension Investments, C-235/19, EU:C:2020:801, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo]. Tego rodzaju transakcje oznaczają z natury istnienie stosunku umownego pomiędzy podmiotem świadczącym usługę ubezpieczenia a osobą, której ryzyka są objęte ubezpieczeniem, czyli ubezpieczonym (wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag i in., C-542/16, EU:C:2018:369, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

78 Trybunał orzekł przy tym w kontekście dyrektywy 2002/92, że w zakresie, w jakim zakład ubezpieczeń zobowiązuje się do świadczenia w przypadku śmierci ubezpieczonego lub wystąpienia innego zdarzenia w zamian za zapłatę składki przez ubezpieczonego, taki stosunek ubezpieczenia wchodzi w zakres pojęcia „umowy ubezpieczenia”, o którym mowa w tej dyrektywie (zob. podobnie wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag i in., C-542/16, EU:C:2018:369, pkt 51).

79 Wykładnia ta może mieć również zastosowanie do pojęcia „umowy ubezpieczenia” w rozumieniu art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83.

80 W niniejszej sprawie, jak wskazano w pkt 64–66 niniejszego wyroku, konsument, który decyduje się na przystąpienie do grupowej umowy unit-linked, przyjmuje w ten sposób ofertę ubezpieczenia złożoną przez ubezpieczającego przedsiębiorcę. Konsument ten zobowiązuje się zatem do zapłaty składek ubezpieczeniowych na rzecz zakładu ubezpieczeń w zamian za wypłatę przez ten zakład świadczeń w przypadku śmierci lub dożycia do końca okresu odpowiedzialności. W ten sposób konsument przyjmuje typowe prawa i obowiązki przewidziane w tej umowie i staje się stroną stosunku ubezpieczeniowego z tym zakładem.

81 W tych okolicznościach ten stosunek ubezpieczenia między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczonym konsumentem wchodzi jako taki w zakres pojęcia „umowy ubezpieczenia” w rozumieniu art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, w związku z czym konsument, który staje się jego stroną, przystępując do grupowej umowy unit-linked, jest objęty zakresem znaczeniowym pojęcia

„ubezpieczającego” w rozumieniu tego przepisu. Okoliczność, czy konsument ten staje się formalnie również stroną wspomnianej umowy grupowej zawartej między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą, nie ma w tym względzie znaczenia.

82 W konsekwencji wspomniany konsument musi przed przystąpieniem do grupowej umowy unit-linked otrzymać informacje, o których mowa w tym przepisie, pozwalające mu na dokonanie w sposób świadomy wyboru produktu ubezpieczeniowego najlepiej odpowiadającego jego potrzebom.

83 W celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie sporów w postępowaniu głównym, należy ponadto określić w drugiej kolejności podmiot, który powinien spełnić obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy przewidziany w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 na rzecz takiego konsumenta.

84 W tym względzie należy zauważyć, że przepis ten nie określa wyraźnie podmiotu, na którym ciąży wspomniany obowiązek informowania.

85 Prawdą jest, że Trybunał orzekł już, w świetle przepisu poprzedzającego art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, sformułowanego w identyczny sposób, że prawo Unii nakłada na zakład ubezpieczeń tego rodzaju obowiązek informowania ubezpieczającego (zob. podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., Rust-Hackner i in., od C-355/18 do C-357/18 i C-479/18, EU:C:2019:1123, pkt 85 i przytoczone tam orzecznictwo).

86 Należy jednak również wziąć pod uwagę specyfikę grupowych umów unit-linked. W szczególności z rozważań przedstawionych odpowiednio w pkt 64 i 66 niniejszego wyroku wynika, po pierwsze, że procedury zawierania tych umów i przystąpienia do nich prowadzą ze względu na swój charakter do powstania dwóch odrębnych stosunków ubezpieczeniowych, pierwszego między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą w ramach tego rodzaju umowy i drugiego, ewentualnego i następczego, pomiędzy zakładem ubezpieczeń a ubezpieczonym konsumentem, powstałego w wyniku oświadczenia o jego przystąpieniu do tej umowy.

87 Po drugie, w ramach procedury przystąpienia tego konsumenta do wspomnianej umowy ubezpieczający przedsiębiorca działa jako „pośrednik ubezpieczeniowy” w rozumieniu art. 2 pkt 5 dyrektywy 2002/92 w związku z jej motywami 9 i 11, a zatem podlega zasadom ustanowionym w tej dyrektywie, zgodnie z jej art. 1 ust. 1 i art. 1 ust. 2 lit. b).

88 Ów ubezpieczający przedsiębiorca wykonuje bowiem za wynagrodzeniem działalność pośrednictwa ubezpieczeniowego w rozumieniu art. 2 pkt 3 wspomnianej dyrektywy, polegającą na oferowaniu konsumentom przystąpienia do grupowej umowy unit-linked i zawarcia w ten sposób, jak wskazano w pkt 80 i 81 niniejszego wyroku, umowy ubezpieczenia na życie z zakładem ubezpieczeń, a także na świadczeniu doradztwa finansowego w zakresie inwestowania kapitału pochodzącego ze składek ubezpieczeniowych wpłacanych przez tych konsumentów w podstawowe aktywa grupowej umowy unit-linked (zob. podobnie wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag i in., C-542/16, EU:C:2018:369, pkt 47–54, 58).

89 W tych okolicznościach z dyrektyw 2002/83 i 2002/92 rozpatrywanych łącznie wynika, po pierwsze, że przed zawarciem grupowej umowy unit-linked zakład ubezpieczeń ma obowiązek przekazać ubezpieczającemu przedsiębiorcy w ramach tej umowy co najmniej informacje wymienione w pkt A załącznika III do dyrektywy 2002/83 zgodnie z art. 36 ust. 1 tej dyrektywy.

90 Biorąc pod uwagę charakter tego rodzaju umowy, która ma być udostępniona konsumentom końcowym, oraz wymaganie, wynikające z art. 36 ust. 1 tej dyrektywy, zgodnie z jego wykładnią dokonaną w pkt 82 niniejszego wyroku, aby konsumenci ci otrzymywali owe informacje przed przystąpieniem do tej umowy, tak aby móc wybrać produkt ubezpieczeniowy, który najlepiej odpowiada ich potrzebom, zakład ubezpieczeń jest zobowiązany do sformułowania tych informacji w sposób jasny, precyzyjny i zrozumiały dla tych konsumentów w celu późniejszego przekazania ich im w toku procedury przystąpienia do owej umowy.

91 Po drugie, ubezpieczający przedsiębiorca w ramach grupowej umowy unit-linked, działający jako pośrednik ubezpieczeniowy, ma obowiązek przekazania wszystkim konsumentom przystępującym do owej umowy, przed tym przystąpieniem, tych samych informacji, które przekazał mu zakład ubezpieczeń. Powinny im towarzyszyć wszelkie inne uściślenia, które okażą się konieczne, mając na uwadze wymagania i potrzeby konsumenta, które należy określić na podstawie dostarczonych przez niego informacji. Uściślenia te powinny być dostosowane do stopnia złożoności owej umowy i sformułowane w sposób jasny i precyzyjny oraz zrozumiały dla tego konsumenta, zgodnie z art. 12 ust. 3 i art. 13 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2002/92.

92 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytanie pierwsze w sprawie C-213/20 należy odpowiedzieć, że art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że informacje, o których w nim mowa, należy przekazać konsumentowi, który jako ubezpieczony przystępuje do grupowej umowy unit-linked zawartej między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą. Zakład ubezpieczeń ma obowiązek udzielenia tych informacji ubezpieczającemu przedsiębiorcy, który musi je przekazać owemu konsumentowi przed jego przystąpieniem do tej umowy, wraz z wszelkimi innymi uściśleniami, które okazałyby się konieczne, mając na uwadze jego wymagania i potrzeby zgodnie z tym przepisem w związku z art. 12 ust. 3 dyrektywy 2002/92.

W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego w sprawie C-143/20 oraz w przedmiocie pytań drugiego i trzeciego w sprawie C-213/20

93 Poprzez pytania pierwsze i drugie w sprawie C-143/20 oraz pytania drugie i trzecie w sprawie C-213/20, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że wskazania dotyczące rodzaju podstawowych aktywów, które należy przekazać konsumentowi przed jego przystąpieniem do grupowej umowy unit-linked, powinny obejmować wskazania dotyczące charakterystyki podstawowych aktywów, a przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej, czy owe wskazania:

– muszą zawierać wyczerpujące informacje dotyczące charakteru i zakresu wszystkich rodzajów ryzyka związanego z inwestycjami w te podstawowe aktywa oraz

– muszą zawierać te same informacje, które emitent instrumentów finansowych składających się na te podstawowe aktywa przekazał zakładowi ubezpieczeń na podstawie art. 19 ust. 3 dyrektywy 2004/39.

94 W tym względzie z orzecznictwa przypomnianego w pkt 68 niniejszego wyroku wynika, że w braku definicji i odesłania do prawa krajowego w dyrektywie 2002/83 znaczenie pojęcia „wskazanie rodzaju podstawowych aktywów dla ubezpieczeń związanych z funduszem

inwestycyjnym” w rozumieniu pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy należy ustalić z uwzględnieniem nie tylko jego brzmienia, lecz także kontekstu, w jaki wpisuje się ten przepis, i celu tej dyrektywy.

95 Prawdą jest, że w świetle brzmienia wspomnianego przepisu pojęcie to można rozumieć jako odnoszące się wyłącznie do wskazania rodzaju instrumentów finansowych stanowiących podstawowe aktywa funduszu kapitałowego, z którym związana jest rozpatrywana umowa ubezpieczenia. Niemniej jednak z systemowej i celowościowej wykładni tego przepisu wynika, że należy przyjąć szeroką wykładnię tego pojęcia, obejmującą charakterystykę tych aktywów.

96 Jak bowiem stwierdzono w pkt 72 i 73 niniejszego wyroku, z motywu 52 w związku z art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 wynika, że przewidziany w tym przepisie obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy ma na celu umożliwienie konsumentom, którzy zamierzają przystąpić do umowy grupowego ubezpieczenia na życie, wyboru spośród różnych produktów ubezpieczeniowych produktu najbardziej odpowiadającego ich potrzebom oraz zapewnienie im możliwości dostępu do szczegółowych, precyzyjnych i obiektywnych informacji niezbędnych w tym celu, a w szczególności jasnych i precyzyjnych informacji dotyczących głównych cech charakterystycznych tych produktów ubezpieczeniowych.

97 W przypadku umowy unit-linked produkt ubezpieczeniowy zawiera element inwestycyjny (zob. podobnie wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag i in., C-542/16, EU:C:2018:369, pkt 57), który jest nierozerwalnie związany z tym produktem. Element ten jest bowiem wpisany w samą decyzję konsumenta o przystąpieniu do tej umowy, ponieważ – jak wskazano w pkt 66 niniejszego wyroku – wspomniany produkt ubezpieczeniowy jest przedstawiany i postrzegany przez konsumenta jako forma inwestycji opartej na ubezpieczeniu, co odróżnia ją od innych form inwestowania.

98 Ponadto, jak wskazano w pkt 65 niniejszego wyroku, element ten ma bezpośredni wpływ na wykonywanie zobowiązań i praw wynikających z tej umowy. Po pierwsze, oprócz zapłaty składek ubezpieczeniowych konsument przystępujący do owej umowy ponosi również ryzyko wynikające z inwestowania tych składek w instrumenty finansowe. Po drugie, rozwój tej inwestycji wpływa bezpośrednio na zakres praw, jakie konsument ten wywodzi z tej umowy, a w szczególności na wartość wykupu w przypadku rozwiązania umowy.

99 W tym kontekście cechy charakterystyczne instrumentów finansowych tworzących podstawowe aktywa umowy unit-linked, a w szczególności charakter i rentowność tych instrumentów, jak również związane z nimi ryzyko, mają pierwszorzędne znaczenie przy świadomym wyborze takiego produktu ubezpieczeniowego przez konsumenta. Jest tak tym bardziej w sytuacji, gdy, jak w niniejszej sprawie, te podstawowe aktywa są produktami pochodnymi lub produktami strukturyzowanymi zawierającymi instrumenty pochodne, które wykazują szczególnie wysoki stopień ryzyka inwestycyjnego.

100 Aby zachować skuteczność (effet utile) obowiązku, o którym mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, informacje podlegające przekazaniu konsumentowi, który zamierza przystąpić do umowy, powinny zatem zawierać wskazówki co do cech charakterystycznych tych podstawowych aktywów.

101 Z motywu 52 w związku z pkt A załącznika III do tej dyrektywy wynika jednak, że wskazania te powinny być nie tylko wystarczająco jasne, precyzyjne i zrozumiałe, aby umożliwić owemu konsumentowi dokonanie przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom, ale także obiektywnie konieczne do dokonania tego wyboru, jak wskazał w istocie rzecznik generalny w pkt 96 opinii.

102 Należy zatem uznać, że pojęcie „wskazanie rodzaju podstawowych aktywów dla ubezpieczeń związanych z funduszem inwestycyjnym” w rozumieniu pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy obejmuje jedynie wskazania dotyczące cech charakterystycznych tych podstawowych aktywów, które są istotne w tym celu. Wskazania te powinny w szczególności obejmować, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 100 i 102 opinii, jasny, precyzyjny i zrozumiały opis ich gospodarczego i prawnego charakteru włącznie z ogólnymi zasadami dotyczącymi ich rentowności.

103 Ponadto wskazania te powinny zawierać jasne, precyzyjne i zrozumiałe informacje w przedmiocie ryzyka strukturalnego związanego z owymi podstawowymi aktywami, czyli ryzyka, które jest nierozłącznie związane z ich charakterem i może bezpośrednio wpływać na prawa i obowiązki wynikające ze stosunku ubezpieczenia, takiego jak ryzyko związane z obniżeniem wartości udziałów w funduszu kapitałowym, z którym związana jest umowa unit-linked, lub ryzyko kredytowe emitenta instrumentów finansowych składających się na te same podstawowe aktywa.

104 Natomiast informacje te nie muszą koniecznie zawierać szczegółowego i wyczerpującego opisu charakteru i zakresu wszelkiego ryzyka inwestycyjnego związanego z podstawowymi aktywami umowy unit-linked, takiego jak ryzyko wynikające ze specyfiki różnych tworzących je instrumentów finansowych, lub z technicznych metod obliczania wartości indeksu, na którym opiera się wypłata w przypadku tych instrumentów finansowych.

105 Podobnie wskazania dotyczące głównych cech charakterystycznych podstawowych aktywów w rozumieniu pkt A ppkt a)12 załącznika III do dyrektywy 2002/83 nie muszą koniecznie obejmować tych samych informacji co informacje, które emitent tych instrumentów finansowych jest zobowiązany jako dostawca usług inwestycyjnych przekazać swoim klientom zgodnie z art. 19 ust. 3 dyrektywy 2004/39.

106 W zakresie, w jakim zgodnie z tym przepisem są one skonstruowane konkretnie w celu umożliwienia odbiorcy tych usług inwestycyjnych zrozumienia ich charakteru i szczególnego rodzaju instrumentu finansowego oferowanego mu przez tego emitenta, informacje te nie są bowiem niezbędne konsumentowi do dokonania wyboru produktu ubezpieczeniowego najlepiej odpowiadającego jego potrzebom w rozumieniu pkt 101 niniejszego wyroku.

107 Ponadto zobowiązanie zakładu ubezpieczeń i ubezpieczającego przedsiębiorcy w ramach grupowej umowy unit-linked do przekazania tych informacji owemu konsumentowi przed jego przystąpieniem do tej umowy oznaczałoby włączenie do zakresu stosowania dyrektywy 2004/39 osób, które są z niego w sposób wyraźny wyłączone na podstawie świadomego wyboru prawodawcy Unii zarówno w odniesieniu do zakładów ubezpieczeń, jak i pośredników ubezpieczeniowych, zgodnie z art. 2 ust. 1 lit. a) i art. 2 ust. 1 lit. c) tej dyrektywy, wedle wykładni dokonanej przez Trybunał w wyroku z dnia 31 maja 2018 r., Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag i in. (C-542/16, EU:C:2018:369, pkt 61–69).

108 W tych okolicznościach na pytania pierwsze i drugie w sprawie C-143/20 oraz na pytania drugie i trzecie w sprawie C-213/20 należy odpowiedzieć, że art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że wskazania dotyczące rodzaju podstawowych aktywów, które należy przekazać konsumentowi przed jego przystąpieniem do grupowej umowy unit-linked, powinny obejmować wskazania dotyczące głównych cech charakterystycznych owych podstawowych aktywów. Wskazania te:

– powinny zawierać jasne, precyzyjne i zrozumiałe informacje dotyczące gospodarczego i prawnego charakteru tych podstawowych aktywów oraz związanego z nimi ryzyka strukturalnego oraz

– nie muszą koniecznie zawierać wyczerpujących informacji dotyczących charakteru i zakresu wszystkich rodzajów ryzyka związanego z inwestycjami w te podstawowe aktywa, ani tych samych informacji, które emitent instrumentów finansowych składających się na nie przekazał zakładowi ubezpieczeń na podstawie art. 19 ust. 3 dyrektywy 2004/39.

W przedmiocie pytania czwartego w sprawie C-213/20

109 Poprzez pytanie czwarte w sprawie C-213/20 sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że informacje, o których mowa w pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy, powinny zostać koniecznie przekazane konsumentowi – który jako ubezpieczony przystępuje do grupowej umowy unit-linked – w ramach wyodrębnionej procedury przedkontraktowej i w związku z tym, czy przepis ten stoi na przeszkodzie przepisowi krajowemu, zgodnie z którym jest wystarczające, by informacje te zostały wskazane w tej umowie.

110 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy wskazać, po pierwsze, że z motywów 44 i 52 dyrektywy 2002/83 wynika, iż dyrektywa ta nie dokonała pełnej harmonizacji prawa umów ubezpieczenia, a w szczególności że ma ona na celu jedynie koordynację podstawowych przepisów dotyczących informacji udzielanych przed zawarciem umowy, w związku z czym państwom członkowskim pozostawiono możliwość stosowania ich prawa do umów ubezpieczenia obejmujących zobowiązania na ich terytorium.

111 Po drugie, art. 36 ust. 1 tej dyrektywy stanowi jedynie, że informacje wymienione w pkt A załącznika III do tej dyrektywy powinny zostać przekazane ubezpieczającemu „przed zawarciem umowy ubezpieczenia”, nie precyzując ponadto ani chwili, w której owo przekazanie ma nastąpić, ani w szczególności tego, że powinno ono nastąpić w ramach wyodrębnionej procedury przedkontraktowej.

112 Po trzecie, art. 36 ust. 4 wskazanej dyrektywy stanowi, że szczegółowe zasady stosowania tego artykułu oraz załącznika III do tej dyrektywy określane są przez państwo członkowskie zobowiązania.

113 Z powyższego wynika, po pierwsze, że w przypadku grupowej umowy unit-linked informacje, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, powinny zostać przekazane konsumentowi przed podpisaniem oświadczenia o przystąpieniu do tej umowy, w którym, jak wynika z pkt 80 i 81 niniejszego wyroku, konsument ten wyraża zgodę na związanie się tą umową i staje się w ten sposób stroną umownego stosunku ubezpieczenia z zakładem ubezpieczeń.

114 Po drugie, w braku zharmonizowanych przepisów do państw członkowskich należy określenie zasad wykonania przewidzianego w art. 36 ust. 1 tej dyrektywy obowiązku dostarczenia informacji przed zawarciem umowy. Państwa członkowskie są jednak przy tym zobowiązane do zapewnienia skuteczności (effet utile) owej dyrektywy, z uwzględnieniem jej celu (zob. podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Endress, C-209/12, EU:C:2013:864, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).

115 W tym względzie należy uznać, że – jak wskazał w istocie rzecznik generalny w pkt 111 opinii – z art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z jej motywem 52 wynika, że dokonując rozróżnienia między momentem przekazania informacji wymienionych w pkt A załącznika III do tej dyrektywy a momentem zawarcia umowy ubezpieczenia, względnie przystąpienia do niej, dyrektywa ta ma na celu zapewnienie konsumentowi pewnego czasu na dokonanie wyboru spośród różnych dostępnych umów ubezpieczenia tej, która najlepiej odpowiada jego potrzebom, oraz na podjęcie decyzji, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, czy chce on zaciągnąć zobowiązanie umowne.

116 Aby konsument mógł skorzystać z tych informacji w tym celu, powinien on zatem otrzymać je we właściwym czasie przed przystąpieniem do tej umowy, a nie dopiero na etapie przystąpienia do niej (zob. analogicznie wyroki: z dnia 18 grudnia 2014 r., CA Consumer Finance, C-449/13, EU:C:2014:2464, pkt 46; z dnia 25 czerwca 2020 r., Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände, C-380/19, EU:C:2020:498, pkt 34), gdyż w przeciwnym razie obowiązek udzielenia informacji przed zawarciem umowy ustanowiony w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 zostałby pozbawiony skuteczności (effet utile).

117 Do właściwych sądów krajowych należy dokonanie oceny, z uwzględnieniem kontekstu sprawy i cech rozpatrywanej grupowej umowy unit-linked, czy sposób wykonania tego zobowiązania umożliwił konsumentowi dokonanie przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom.

118 Mając na względzie powyższe rozważania, na pytanie czwarte w sprawie C-213/20 należy odpowiedzieć, że art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że informacje, o których mowa w pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy, nie muszą zostać koniecznie przekazane konsumentowi – który jako ubezpieczony przystępuje do grupowej umowy unit-linked – w ramach wyodrębnionej procedury przedkontraktowej i że nie stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, zgodnie z którym jest wystarczające, by informacje te zostały wskazane w tej umowie, o ile zostaną one przekazane konsumentowi przed jego przystąpieniem do umowy, we właściwym czasie, umożliwiającym mu dokonanie, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom.

W przedmiocie pytania piątego w sprawie C-213/20

119 Poprzez pytanie piąte w sprawie C-213/20 sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że wymaga on uznania, iż nieprawidłowe wykonanie obowiązku przekazania informacji, o których mowa w pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy skutkuje nieważnością lub nieskutecznością grupowej umowy unit-linked lub oświadczenia o przystąpieniu do niej, a tym samym przyznaje konsumentowi, który przystąpił do tej umowy, prawo do zwrotu zapłaconych składek ubezpieczeniowych.

120 W tym względzie należy wskazać, że z tych samych rozważań, które zostały przedstawione w pkt 110–114 niniejszego wyroku, wynika, że dyrektywa ta nie reguluje skutków prawnych niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązku przekazania informacji przed zawarciem umowy przewidzianego we wspomnianym przepisie i że w związku z tym do państw członkowskich należy uregulowanie tych aspektów prawa umów ubezpieczenia, przy jednoczesnym zapewnieniu skuteczności (effet utile) tej dyrektywy, z uwzględnieniem jej celu.

121 Wniosek ten znajduje potwierdzenie w dokonanej przez Trybunał wykładni innych przepisów zawartych, podobnie jak art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, w rozdziale 4 tytułu III tej dyrektywy, zatytułowanym „Prawo o zobowiązaniach umownych i warunki ubezpieczenia”, a w szczególności jej art. 35 ust. 1 i art. 36 ust. 3.

122 Co się bowiem tyczy, po pierwsze, informacji dodatkowych w stosunku do informacji wymienionych w załączniku III do dyrektywy 2002/83, których dostarczenia może wymagać państwo członkowskie zobowiązania zgodnie z art. 36 ust. 3 tej dyrektywy, Trybunał uznał, że skutki, jakie prawo krajowe wiąże z brakiem przekazania tych informacji, co do zasady nie mają wpływu na zgodność przepisów krajowych z obowiązkiem przekazania informacji przewidzianym w tym przepisie (zob. analogicznie wyrok z dnia 29 kwietnia 2015 r., Nationale-Nederlanden Levensverzekering Mij, C-51/13, EU:C:2015:286, pkt 36).

123 Po drugie, co się tyczy ustanowionego w art. 35 ust. 1 dyrektywy 2002/83 prawa ubezpieczającego do odstąpienia od umowy ubezpieczenia, Trybunał orzekł zasadniczo, że do państw członkowskich należy uregulowanie skutków prawnych odstąpienia od umowy innych niż te, o których mowa w tym przepisie, przy zachowaniu dbałości o to, by zapewniona była skuteczność (effet utile) tej dyrektywy, biorąc pod uwagę jej przedmiot, oraz że do sądów krajowych należy zbadanie, czy zasady proceduralne przewidziane w prawie krajowym nie mogą podważyć skuteczności prawa do odstąpienia od umowy poprzez zniechęcenie ubezpieczającego do korzystania z tego prawa (zob. podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2019 r., Rust-Hackner i in., od C-355/18 do C-357/18 i C-479/18, EU:C:2019:1123, pkt 100, 104, 117; a także postanowienie z dnia 28 maja 2020 r., WWK Lebensversicherung auf Gegenseitigkeit, C-803/19, niepublikowane, EU:C:2020:413, pkt 28, 37).

124 W związku z tym należy jeszcze dodać, że – jak wskazano w pkt 54 niniejszego wyroku – sąd odsyłający stwierdził, że prawo krajowe nie pozwala na stwierdzenie nieważności prawnego stosunku ubezpieczenia między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczonym ze względu na ewentualne stwierdzenie nieprawidłowego wykonania obowiązku informacyjnego przewidzianego w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy, jako że prawo to nie zawiera żadnego uregulowania szczególnego w tym zakresie, a stosowanie ogólnych przepisów dotyczących nieważności czynności prawnych i wad oświadczeń woli jest wyłączone w drodze wykładni lub poddane restrykcyjnym przesłankom.

125 W tych okolicznościach do sądu krajowego należy zbadanie, czy skutki prawne, jakie właściwe przepisy krajowe wiążą z nieprawidłowym wykonaniem owego obowiązku udzielenia informacji, są uregulowane w sposób zapewniający jego skuteczność (effet utile). Ów sąd jest zatem zobowiązany do interpretowania tych przepisów tak dalece, jak to możliwe, w świetle brzmienia i celu tej dyrektywy, jak i do dokonywania w celu tej interpretacji oceny w szczególności tego, czy – ze względu na kluczowe znaczenie, jakie informacje dotyczące głównych cech charakterystycznych podstawowych aktywów umowy unit-linked mają dla możliwości podjęcia przez konsumenta świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada

jego potrzebom, a co za tym idzie, dla kształtowania jego woli przystąpienia do tej umowy – błędne wykonanie tego obowiązku informacyjnego może prowadzić do powstania wady jego oświadczenia woli w przedmiocie związania się tą umową.

126 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na pytanie piąte w sprawie C-213/20 należy odpowiedzieć, że art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że nie wymaga on uznania, iż nieprawidłowe wykonanie obowiązku przekazania informacji, o których mowa w pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy skutkuje nieważnością lub nieskutecznością grupowej umowy unit-linked lub oświadczenia o przystąpieniu do niej, a tym samym, iż przyznaje konsumentowi, który przystąpił do tej umowy, prawo do zwrotu zapłaconych składek ubezpieczeniowych, o ile zasady proceduralne przewidziane w prawie krajowym dotyczące wykonywania prawa do powoływania się na ten obowiązek informacyjny nie mogą podważyć skuteczności tego prawa poprzez zniechęcenie konsumenta do skorzystania z niego.

W przedmiocie pytań od czwartego do szóstego w sprawie C-143/20

127 Poprzez pytania od czwartego do szóstego w sprawie C-143/20 sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 7 dyrektywy 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że zaniechaniem wprowadzającym w błąd w rozumieniu tego przepisu jest nieprzekazanie konsumentowi, który przystępuje do grupowej umowy unit-linked, informacji, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy.

128 W celu udzielenia odpowiedzi na te pytania należy przede wszystkim zauważyć, że zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 2005/29 dyrektywę tę stosuje się do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu jej art. 5, stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu.

129 W tym względzie Trybunał wyjaśnił, po pierwsze, że pojęcie „praktyki handlowej" zostało zdefiniowane w art. 2 lit. d) tej dyrektywy za pomocą szczególnie szerokiego sformułowania, ponieważ przewidziane w ten sposób praktyki powinny, po pierwsze, mieć charakter handlowy, to znaczy pochodzić od podmiotów gospodarczych, oraz po drugie, pozostawać w bezpośrednim związku z promocją, sprzedażą lub dostawą ich produktów na rzecz konsumentów (zob. podobnie wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Dyson, C-632/16, EU:C:2018:599, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo). Po drugie, zawarte w tym przepisie sformułowanie „bezpośrednio związane z[e] […] sprzedażą produktu" obejmuje wszelkie działania podjęte w szczególności w związku z zawarciem umowy (zob. podobnie wyrok z dnia 20 lipca 2017 r., Gelvora, C-357/16, EU:C:2017:573, pkt 21). W tym celu pojęcie „produktu" w rozumieniu art. 2 lit. c) tej dyrektywy obejmuje każdy towar lub usługę, a ponadto nie wyklucza żadnego sektora działalności (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2013 r., Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, pkt 29). Po trzecie, z art. 2 lit. b) tej dyrektywy wynika, że pojęcie „przedsiębiorcy" oznacza „każdą osobę fizyczną lub prawną", jeżeli prowadzi ona działalność zarobkową i o ile praktyka handlowa wpisuje się w ramy działalności, którą prowadzi ona zawodowo (zob. podobnie wyrok z dnia 4 października 2018 r., Kamenova, C-105/17, EU:C:2018:808, pkt 30, 35 i przytoczone tam orzecznictwo), także wtedy, gdy praktyka ta jest stosowana przez inne przedsiębiorstwo działające w imieniu lub na rzecz tej osoby (zob. podobnie wyrok z dnia 17 października 2013 r., RLvS, C-391/12, EU:C:2013:669, pkt 38).

130 W niniejszej sprawie, po pierwsze, z rozważań przedstawionych w pkt 86–91 niniejszego wyroku wynika, że przekazanie informacji, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, przed przystąpieniem konsumenta do grupowej umowy unit-linked jest dokonywane przez zakład ubezpieczeń i ubezpieczającego przedsiębiorcę działającego jako pośrednik ubezpieczeniowy i wpisuje się w ramy działalności prowadzonej zawodowo przez te przedsiębiorstwa. Po drugie, jak wskazano w pkt 80 i 81 niniejszego wyroku, przekazanie tych informacji pozostaje w bezpośrednim związku z zawarciem przez owego konsumenta umowy ubezpieczenia w rozumieniu dyrektywy 2002/83. Przekazanie to stanowi zatem „praktykę handlową” w rozumieniu dyrektywy 2005/29.

131 Następnie należy przypomnieć, że z art. 7 ust. 1 dyrektywy 2005/29 wynika, iż praktykę handlową uznaje się za wprowadzającą w błąd i stanowiącą zatem nieuczciwą praktykę handlową w rozumieniu art. 5 ust. 4 tej dyrektywy, jeżeli w konkretnym stanie faktycznym, biorąc pod uwagę wszystkie jej cechy i okoliczności oraz ograniczenia środka przekazu, spełnione są dwie przesłanki. Zgodnie z pierwszą przesłanką, praktyka ta pomija istotne informacje, niezbędne przeciętnemu konsumentowi, stosownie do okoliczności, do podjęcia świadomej decyzji dotyczącej transakcji. Zgodnie z drugą przesłanką, wspomniana praktyka handlowa powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

132 Ponadto zgodnie z art. 7 ust. 2 tej dyrektywy pod warunkiem spełnienia drugiej przesłanki wskazanej w poprzednim punkcie praktyka handlowa jest również uważana za zaniechanie wprowadzające w błąd, jeżeli przedsiębiorca zataja tego rodzaju istotne informacje lub przekazuje je w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem.

133 Należy, po pierwsze, wskazać, iż z art. 7 ust. 5 dyrektywy 2005/29 w związku z załącznikiem II do niej wynika, że zarówno informacje, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83, jak i te, o których mowa w art. 12 ust. 3 dyrektywy 2002/92, stanowią istotne informacje w rozumieniu art. 7 dyrektywy 2005/29.

134 Po drugie, biorąc pod uwagę fundamentalne znaczenie, podkreślone w pkt 96–101 niniejszego wyroku, jakie ma przekazanie jasnych, precyzyjnych i zrozumiałych informacji dotyczących głównych cech charakterystycznych podstawowych aktywów grupowej umowy unit-linked dla umożliwienia konsumentowi, który zamierza do niej przystąpić, dokonania, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom, a także mając na względzie wskazane w motywie 10 tej dyrektywy wymaganie zapewnienia konsumentom ochrony w przypadku produktów złożonych, z którymi wiąże się dla nich wysoki poziom ryzyka, takich jak niektóre produkty związane z usługami finansowymi, nieprzekazanie tych informacji, ich zatajenie lub przekazanie ich w sposób niejasny, niezrozumiały, dwuznaczny lub z opóźnieniem może powodować podjęcie przez owego konsumenta decyzji dotyczącej transakcji, której inaczej by nie podjął.

135 W tych okolicznościach, z zastrzeżeniem oceny, której przeprowadzenie należy w tym względzie do sądu odsyłającego, nieprzekazanie informacji, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy, jawi się jako objęte pojęciem „zaniechania wprowadzającego w błąd” w rozumieniu art. 7 dyrektywy 2005/29.

136 Wreszcie, należy uściślić, że klauzula wyłączająca przewidziana w art. 3 ust. 4 tej dyrektywy nie może mieć zastosowania do zasad dotyczących przekazywania informacji przed zawarciem umowy przewidzianych w art. 36 ust. 1 i w pkt A załącznika III do dyrektywy 2002/83.

137 Trybunał orzekł już bowiem, że kolizja, taka jak przewidziana w art. 3 ust. 4 dyrektywy 2005/29, istnieje tylko wtedy, gdy przepisy inne niż przepisy tej dyrektywy regulujące szczególne aspekty nieuczciwych praktyk handlowych nakładają na przedsiębiorców, bez jakiegokolwiek zakresu swobody, obowiązki sprzeczne z obowiązkami ustanowionymi przez dyrektywę 2005/29 (wyrok z dnia 13 września 2018 r., Wind Tre i Vodafone Italia, C-54/17 i C-55/17, EU:C:2018:710, pkt 61).

138 Tymczasem, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 132 opinii, jako że dyrektywa 2002/83 nie reguluje skutków prawnych niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązku przekazania informacji przed zawarciem umowy, o którym mowa w art. 36 ust. 1 tej dyrektywy, nie istnieje żadna kolizja między przepisami tej dyrektywy a przepisami dyrektywy 2005/29, które mają w tym zakresie charakter uzupełniający (zob. podobnie wyrok z dnia 16 lipca 2015 r., Abcur, C-544/13 i C-545/13, EU:C:2015:481, pkt 78, 82).

139 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na pytania od czwartego do szóstego w sprawie C-143/20 należy odpowiedzieć, że art. 7 dyrektywy 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że zaniechaniem wprowadzającym w błąd w rozumieniu tego przepisu może być nieprzekazanie konsumentowi, który przystępuje do grupowej umowy unit-linked, informacji, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy.

W przedmiocie kosztów

140 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniach głównych, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. dotyczącej ubezpieczeń na życie należy interpretować w ten sposób, że informacje, o których w nim mowa, należy przekazać konsumentowi, który jako ubezpieczony przystępuje do umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) zawartej między zakładem ubezpieczeń a ubezpieczającym przedsiębiorcą. Zakład ubezpieczeń ma obowiązek udzielenia tych informacji ubezpieczającemu przedsiębiorcy, który musi je przekazać owemu konsumentowi przed jego przystąpieniem do tej umowy, wraz z wszelkimi innymi uściśleniami, które okazałyby się konieczne, mając na uwadze jego wymagania i potrzeby zgodnie z tym przepisem w związku z art. 12 ust. 3 dyrektywy 2002/92/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego.**

2) **Artykuł 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że wskazania dotyczące rodzaju podstawowych aktywów, które należy przekazać konsumentowi przed jego przystąpieniem do umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym), powinny obejmować wskazania dotyczące głównych cech charakterystycznych owych podstawowych aktywów. Wskazania te:**

   – **powinny zawierać jasne, precyzyjne i zrozumiałe informacje dotyczące gospodarczego i prawnego charakteru tych podstawowych aktywów oraz związanego z nimi ryzyka strukturalnego oraz**

   – **nie muszą koniecznie zawierać wyczerpujących informacji dotyczących charakteru i zakresu wszystkich rodzajów ryzyka związanego z inwestycjami w te podstawowe aktywa, ani tych samych informacji, które emitent instrumentów finansowych składających się na nie przekazał zakładowi ubezpieczeń na podstawie art. 19 ust. 3 dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniającej dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 93/22/EWG.**

3) **Artykuł 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że informacje, o których mowa w pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy, nie muszą zostać koniecznie przekazane konsumentowi – który jako ubezpieczony przystępuje do umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) – w ramach wyodrębnionej procedury przedkontraktowej i że nie stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, zgodnie z którym jest wystarczające, by informacje te zostały wskazane w tej umowie, o ile zostaną one przekazane konsumentowi przed jego przystąpieniem do umowy, we właściwym czasie, umożliwiającym mu dokonanie, przy pełnej znajomości okoliczności faktycznych, świadomego wyboru produktu ubezpieczeniowego, który najlepiej odpowiada jego potrzebom.**

4) **Artykuł 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 należy interpretować w ten sposób, że nie wymaga on uznania, iż nieprawidłowe wykonanie obowiązku przekazania informacji, o których mowa w pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy skutkuje nieważnością lub nieskutecznością umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) lub oświadczenia o przystąpieniu do niej, a tym samym, iż przyznaje konsumentowi, który przystąpił do tej umowy, prawo do zwrotu zapłaconych składek ubezpieczeniowych, o ile zasady proceduralne przewidziane w prawie krajowym dotyczące wykonywania prawa do powoływania się na ten obowiązek informacyjny nie mogą podważyć skuteczności tego prawa poprzez zniechęcenie konsumenta do skorzystania z niego.**

5) **Artykuł 7 dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady należy interpretować w ten sposób, że zaniechaniem wprowadzającym w błąd w rozumieniu tego przepisu może być nieprzekazanie konsumentowi, który przystępuje do umowy grupowego ubezpieczenia na życie związanej z funduszem inwestycyjnym (ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym), informacji, o których mowa w art. 36 ust. 1 dyrektywy 2002/83 w związku z pkt A ppkt a)12 załącznika III do tej dyrektywy.**

Prechal Passer Biltgen

Rossi Wahl

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 24 lutego 2022 r.

Sekretarz Prezes

A. Calot Escobar K. Lenaerts